

Po poti otrok Kozare

Rodil sem se leta 1934 kot peti otrok sedemčlanske kmečke družine v Romanovcih na območju Podkozarje pri Bosanski Gradiški. Živeli smo skupaj s starimi starši. Oče in mati sta umrla že konec 30. let zaradi hude pljučnice, ker ni bilo primerne zdravniške pomoči. Ker so bile že decembra leta 1941 vse večje hiše in tudi šole na tem območju požgane, sem takrat štiriletno šolo lahko obiskoval šele po vojni od leta 1945 do 1948. Šolo za pet okoliških vasi so odprli v samostanu, kamor sem pešočil sedem kilometrov tja in nazaj vsak dan pouka. Šolo sem zaključil v treh letih, saj sem toliko znal, da sem lahko preskočil drugi razred in iz prvega prišel v tretjega. Ob tem pa smo otroci pomagali še na kmetiji in pasli krave, konje in svinje.

Otroška leta nam je neizbrisno zaznamovala vojna in predvsem taborišče v Jesenovcu, kamor so v smrt odpeljali predvsem stare in obnemogle. Leta 1941 so v vse vasi pod Kozaro, kjer so živeli večinoma Srbi, prišli z Nemci še hujši ustaši in domobranci. Ustaši so požgali vasi in ljudi odpeljali. Odrasle moške so poslali na prisilno delo v nemška taborišča, stare pobili, otroke pa delili za hlapce kmetom, hrvaškim domačinom. V Jasenovac so odpeljali tudi našega starega očeta, snaho in strica, najstarejšega brata pa odpeljali na prisilno delo v Nemčijo. Truplo starega očeta so po vojni odkopali. Ker so v žepu našli izkaznico, smo ga lahko pokopali v rojstni vasi.

Čeprav so po vojni veliko osirotelih otrok s kozarskih vasi prepeljali v delovne otroške domove na Hrvaško in v Slovenijo, nas je tam vseeno še veliko ostalo. In nekaj nas je prišlo na Jesenice. Zgodilo pa se je takole. Nek domačin, ki je v železarni delal že leta 1947, je direktorja Slavka Smoleja vprašal, če lahko iz Bosne pripelje sina. Ker je direktor vedel, da je tam dosti vojnih sirot mu je predlagal, da s sinom pripelje še nekaj teh sirot. Te so iskali v vaseh pod Kozaro in jih spraševali, če bi hoteli priti na Jesenice. Tako so v petih ali šestih vaseh zbrali 15 fantov, med katerimi sem bil tudi sam, in nas 1. oktobra 1948 v živinskih vagonih z železniške postaje Okučane poslali na Jesenice. Prispeli smo zjutraj v mrazu in megli. Pričakali so nas iz internata Metalurške industrijske šole. Na postaji so nas po vojaško postrojili v vrsto dva po dva, nas peljali skozi stari tunel do vratarnice internata (medvojnega taborišča v Podmežakli). Ker je bil internat v barakah in

ograjen z dva metra visoko žično ograjo, vratar pa je bil oborožen, smo se prestrašili in mislili, da so nas z ukano privedli v *logar*. A sprejeli so nas lepo. Ker se je pouk v šoli začel že mesec prej in kar v šestih razredih, so z nami kot novimi učenci formirali nov razred z oznako G, v katerega so dali še deset novih, ki so se vrnili iz mladinskih delovnih brigad. Tako nas je bilo v razredu vseh skupaj 25 *ta spodnjih*, od katerih nihče ni znal besedice slovensko. Res pa je tudi to, da sploh nismo vedeli, da se tu ne govori srbohrvaško. Upravnik internata je bil nekdanji partizanski komandant Jože Ulčar, ki nas je sirote s Kozare imel kot za svoje. Kasneje so se razmere v internatu, kjer je bilo nastanjenih od 200 do 300 dijakov, počasi umirile. Ker šole za železarske poklice niso mogli zapolniti s Slovenci, med katerimi je bilo premalo zanimanja, so jo zapolnili z nami. Že naslednje leto so prišli bosanski otroci tudi iz otroških domov v Slivnici pri Mariboru in Preddvoru ter iz nekaterih krajev Hrvaške in Bosne. V internatu Podmežaklo, kjer so bile barake za bivanje, šola, jedilnica, uprava, skupna kopalnica, je vse potekalo po skorajda vojaškem redu. Bujenje s trobento je bilo ob šestih zjutraj, sledilo je umivanje, telovadba na dvorišču in prihod v vrsti do jedilnice na zajtrk. V eni baraki nas je spalo 30, cel razred v eni veliki sobi. Oblečeni smo bili kot »bogovi«, saj smo dobili vse od perila do obleke od UNRA, pomoči združenih narodov. Prvič sem videl kravato. Tudi higiena je bila na visoki ravni. Marsikdo je prvič jedel z vilicami. Prvo leto je v našem »bosanskem« razredu pouk potekal v srbohrvaškem jeziku. Naš 1. G razred je bil najboljši tudi zato, ker so bili nekateri nekaj let starejši od ostalih in zato zrelejši. A v začetku so iz skupine petnajstih, kolikor nas je skupaj prišlo, vsi, razen mene, že po treh tednih zbežali, ker se niso mogli prilagoditi novemu načinu življenja.

V šoli sta se izvajala dveletni in triletni program. Sam sem opravil dveletni program za valjavca (programi za vročega valjavca, za hladnega valjavca in za žičarja). Triletni program pa so obiskovali bodoči električarji, topilci, livarji in ključavničarji. Sam sem se rad učil, najraje pa slovenščino, ki nas jo je učil Pintarič (oče pevke Alenke Pintarič). Nekoč, po nekaj mesecih pouka, je moj zvezek pokazal gimnazijcem in me hvalil z besedami »Poglejte, kako ta Bosanček že obvlada slovenščino!« Čez dan je bilo v mladinski sobi tudi obvezno pisanje nalog in učenje pod nadzorom vzgojiteljev. Moj prvi vzgojitelj je bil Janko Kavalarič s Hrušice, s katerim sva leta kasneje sedela v isti pisarni Železarne Jesenice.

Potem sem se vpisal v tehnično šolo v Ljubljani, a sem se kmalu vrnil na Jesenice, saj sem se zaposlil v hladni valjarni ter ob delu hodil na tehnično srednjo šolo, ki sem jo končal leta 1960 kot metalurški tehnik (naslov moje zaključne naloge je bil Reorganizacija Železarne

*Na Straži okoli leta 1953
(z leve zadaj Z. Krejič,
V. Vojislav, Z. Kučina; spredaj
brata Indžić in S. Bunjevac)*

*Sošolci (z leve zadaj
O. Kos, M. Perić, Z. Krejič,
spredaj B. Šuvak in
M. Azinović) okoli 1956.*

Jesenice in samoupravljanje). Tu so me učili priznani strokovnjaki iz železarne; metalurgi, kemiki, strojniki in elektrotehniki. Med njimi so bili inženirji Karba, Novak, Čižman, Vilman in drugi. Štiri ure smo delali, štiri ure pa imeli pouk ter bili plačani za osem ur. V novi hladni valjarni sem bil med prvimi delavci, saj so se ravno takrat selili iz stare lokacije (ki je bila na prostoru današnjega Lidla) v Hrenovico. Delal sem na stroju za rezanje hladnovaljane pločevine, ki so jo vozili v velikih kolobarjih iz stare hladne valjarne. Rezali smo jo na različne dimenzije in jo v nadaljnjo predelavo odpošiljali v tovarne, kot sta bili Saturnus v Ljubljani in Lim v Zagrebu. Najprej sem stanoval na Straži v baraki, kjer smo bivali po štirje delavci v eni sobi, potem pa v kadrovskega domu (samskem domu Železarne Jesenice na Ruparjevi 8), kjer so bile sobe za štiri s po dvema pogradoma. Tudi tu je veljal podoben red. Na obisk so lahko prišle le preverjene osebe in šele, ko jih je legitimiral vratar.

Kot eden od bodočih strokovnih kadrov sem imel prakso v različnih obratih, tudi v lužilnici. Ker se je takrat smrtno ponesrečil delovodja Bertoncelj, so me prosili, naj pridem na njegovo delovno mesto. V lužilnici sem ostal pol leta, 1. oktobra 1960 pa sem bil razporejen na delovno mesto varnostnega tehnika za predelovalne obrate. Takrat so bile na novo uvedene prve ekonomske enote (topilnice, vroče valjarne, predelovalni obrati, energetska vzdrževalni obrati). Ker je vsaka od omenjenih enot dobila svojega kadrovika in varnostnega tehnika, sem bil zadolžen za varnost v

Zoran Krejić v Železarni Jesenice, last Zorana Krejića

hladni valjarni, žičarni, žebeljarni, cevarni in elektrodah. Na tem delovnem mestu sem ostal osem let. Ob delu sem v Ljubljani dokončal študij Varnost in zdravje pri delu in kot varnostni inženir leta 1974 napredoval v vodjo službe za varstvo pri delu, ki je spadala v kadroviski sektor. Na tem položaju sem bil povezan z ostalimi jugoslovanskimi železarnami v Zenici, Sisku, Skopju, Smederevu in Nikšiču ter v Ravnah in Štorah, saj sem se udeleževal številnih posvetovanj Združenja jugoslovanskih železarn v Beogradu.

Pri svojem delu sem doživljal tudi hude in grenke trenutke, in to predvsem pri raziskavah hujših in smrtnih poškodb pri delu. Posredno ali neposredno sem sodeloval pri preiskavah okoli 80 smrtnih poškodb. Najtežji trenutki so bili tisti, ko sem sporočal svojcem pokojnega, da ga ne bo več domov.

Ves čas sem kot socialno občutljiv človek delal z ljudmi in za ljudi in jim bil prijatelj.

Deloval sem v različnih družbeno-političnih organizacijah in samoupravnih organih železarne ter v raznih organih skupščine Občine Jesenice. Deloval sem še v raznih strokovnih organizacijah. Bil sem predsednik samoupravne interesne skupnosti za varstvo zraka Gorenjske v Kranju in predsednik društva varnostnih inženirjev Gorenjske. V teritorialni obrambi pa sem bil politični komisar. Nekaj časa pa sem bil še porotnik na jeseniškem sodišču. Predaval sem na uvajalnih seminarjih za nove delavce, na raznih strokovnih tečajih Železarne Jesenice in v Železarskem izobraževalnem centru predaval predmet varnost in zdravje pri delu.

Vse do upokojitve leta 1990 sem opravljal delo vodje službe za varstvo pri delu. Do takrat je bila naša železarna najstarejša in najpomembnejša v državi. Potem je prišla kriza, zaradi katere so najprej hoteli zmanjšati število zaposlenih v skupnih službah, ki so kar naenkrat predstavljale balast. Tako so hoteli ukiniti nekatere od

Zoran Krejić (na sredini) kot politični komisar teritorialne obrambe leta 1972, last Zorana Krejića

petih reševalnih postaj, pri čemer bi moral soodločati oziroma sprejeti ukinitve standardov, ki smo jih šele dosegli. In ker nisem hotel biti grobar rezultatov lastnega dela, sem protestno zahteval upokojitev, čeprav še nisem izpolnjeval vseh pogojev za polno pokojnino. Tako se je zaključila moja profesionalna in družbeno odgovorna pot v Železarni Jesenice.

V času vojne za Slovenijo in kasneje sem preživel leta osame in razočaranj, saj sem bil brez lastne krivde ali osebnega razloga potihoma izločen še iz ostalih družbeno-političnih funkcij in družbenega dogajanja na sploh le zaradi svoje nacionalne pripadnosti. Še včerajšnji prijatelji so se obračali stran, znanci pa me niti pozdravljali niso več. Vse do takrat pa smo komaj vedeli oziroma nam niti ni bilo pomembno, kakšne narodnosti je kdo, ampak le, kakšen je človek kot posameznik.

Mojo življenjsko pot pa so zaznamovali še drugi mejniki. Leta 1971 sem se pri 37 letih poročil s kuharico, ki je delala v restavraciji Kazina, kamor sem hodil na toplo malico. Tudi žena Julka je kot sirota prišla s Štajerske. Najprej je stanovala v internatu v Begunjah in končala gostinsko šolo. Po delu v Kazini je napredovala v vodjo vseh *kantin* (obratnih kuhinj z jedilnicami). Tudi ona je stanovala v garsonjeri. Ko pa sva pričakovala drugega otroka, sva v zameno za dve garsonjeri dobila družinsko trisobno stanovanje v stolpnici na Titovi 3. Kasneje, ko sem leta 1981 sodeloval pri ustanavljanju stanovanjske zadruga kot predsednik samoupravne stanovanjske skupnosti Občine Jesenice, so me prepričali, da sem se za zadržno gradnjo hiše na Hrušici odločil še sam. Pogoj je bila začetna finančna udeležba v višini 5000 nemških mark. Ob številnih kreditih in veliko vložene lastnega dela je bila hiša zgrajena leta 1984.

Otroka sta pri kruhu. Sin je končal tehnično šolo in je zaposlen na DARS-u pri cestnem predoru na Hrušici. Hčerka je kot strojni tehnik nadaljevala s študijem na višji upravni, na organizaciji dela in končala še študij ekonomije. Zaposlena je na sodišču v Kranju na oddelku zemljiške knjige. Po upokojitvi sem bil aktiven na različnih področjih. Zadnje čase se najraje zadržim pri delu na vrtu in z urejanjem okolice hiše. Še vedno rad kegljam. Največ veselja pa imam z vnukom. V rojstno vas v Bosni se vedno znova rad vračam. Od domačih je tam ostal le še brat in nečaki. A ko jih obiščemo v Bosni, nam je vsem lepo. Veseli nas sprejmejo z besedami »Došli su nam naši Slovenci!«